

TEMATRÄFF 1 FAKTABLAD

När barn far illa. Barn, unga och våld.

En av de viktigaste skyddsfaktorerna för att förebygga att barn och unga kommer att utsättas för eller utveckla ett våldsbeteende, en kriminell livsstil eller hamna i utanförskap är en fungerande skolgång där elever går ut med fullständiga betyg. Barn och unga som ges förutsättningar för att utveckla kognitiva, sociala och emotionella kompetenser och färdigheter har mindre risk att drabbas av negativa konsekvenser under ungdomen och i vuxen ålder. Det är elevhälsans uppdrag att undanröja hinder och skapa förutsättningar för elevers lärande men som lärare har du en unik möjlighet att upptäcka och stödja elever i deras skolvardag.

Det kräver kunskap och kompetens och i den här utbildningen får du lära dig mer om elever som far illa för att du lättare ska kunna avgöra när du och din arbetsplats ska agera. På tematräffen kommer vi att diskutera hur ett begrepp som våld kan förstås och hanteras och varför det är viktigt att använda ett så komplext och svårdefinierat begrepp.

Definitionen av våld – utmaningar och möjligheter

Vi använder en definition av våld mot barn som FN:s barnrättskommitté har gjort, eftersom den visar att våld mot barn handlar om så mycket mer än synliga skador.

Våld mot barn är

- alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp
- vanvård eller försummelse
- utnyttjande
- sexuella övergrepp.

I den här definitionen ingår alla våldshandlingar, både de som är avsiktliga och oavsiktliga, och direkt eller indirekt riktade mot barn. Det innebär att barn och unga är utsatta för våld även när de bevittnar/upplever våld exempelvis mot en närstående eller ett syskon.

Uteblivna handlingar kan också vara barnmisshandel. Det kallas för försummelse när barn inte får sina behov tillgodosedda till exempel genom att de inte får tillräcklig tillsyn eller omvårdnad. FN:s definition av våld mot barn omfattar även när barn utövar våld mot andra barn, som vid syskonvåld och mobbning. Hit räknas också barn som skadar sig själva. När det är vuxna som utsätter barn och unga för våld kallas det för barnmisshandel. I den här utbildningen används våld mot barn och unga och barnmisshandel som synonyma begrepp.

Allt våld som ingår i FN:s definition är inte handlingar som definieras som brott av lagen, men som sammantaget kan skapa ett mönster av utsatthet. Ett barn kan alltså vara utsatt för våld som inte är ett brott i laglig mening, men där socialtjänsten kan bedöma att barnet far illa och behöver skydd och stöd.

Vissa former av våld är enligt svensk lagstiftning ett brott.

- Fysiskt våld, psykiskt våld och sexualbrott
- Från och med den juli 2021 infördes ett nytt brott i brottsbalken, barnfridsbrott. Syftet var att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som har bevittnat brott som våld, hot, skadegörelse och sexuella övergrepp mot en närstående i nära relation. Våld mot barn och unga där det finns ett så kallat hedersmotiv är också brottsligt enligt svensk lag.

Hedersrelaterat våld och förtryck (HRV), digitalt våld och våld i ungas nära parrelation kommer att diskuteras närmare i utbildningens fördjupningsteman.

Ett utmanade begrepp

Att använda våldsbegreppet är inte oproblematiskt eftersom det för många är detsamma fysisk misshandel och kroppsskador. Det är ett synsätt som riskerar att osynliggöra eller nedvärdera andra former av utsatthet. Samtidigt har ordet ett starkt signalvärde som understryker vikten av vuxnas ingripande när barn och unga far illa

Vem utsätter barn och unga för våld

Våld mot barn och unga sker överallt i samhället. Yngre barn drabbas nästan alltid av någon inom familjen eller närmaste nätverket. Ungdomar utsätts också i hemmet, men för dem är risken även stor att möta våld från jämnåriga eller på offentliga platser.

Vad innebär det för ett barn att bli utsatt för våld?

Att bli utsatt för våld under barndomen kan få negativa konsekvenser och innebära en risk för barnets hälsa, välmående och utveckling. Våld kan orsaka mycket stress under lång tid, något som kan påverka hjärnans utveckling och kroppens inflammatoriska system.

För barnet kan det innebära

- fysisk och psykisk ohälsa
- sämre sociala relationer
- svårigheter att klara skola och utbildning.

Vissa barn kan också utveckla posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) efter svåra händelser. PTSD kan drabba barn efter en svår våldsupplevelse eller om våldet pågått en längre tid och blivit normaliserat. Att växa upp med våld kan också få långvariga konsekvenser i vuxenlivet och leda till problem i kognitiva och sociala färdigheter samt i känslolivet. Det i sin tur ökar risken för

- arbetslöshet och låg inkomst
- kriminalitet
- att själv utöva våld i vuxen ålder
- att bli utsatt för våld även i vuxen ålder
- missbruk och beroenden
- självskadebeteende.

Hur många barn blir utsatta för våld?

I Sverige växer de flesta barn upp utan våld, men samtidigt vet vi att ett antal barn blir utsatta för våld varje dag. Det är svårt att uppskatta hur många barn det handlar om eftersom mörkertalet är stort. Men vi vet att omkring 25 000 misshandelsbrott mot barn anmäls till polisen varje år och att dödligt våld förekommer. Du som är lärare i grundskolan har en viktig roll i att förebygga våld genom att upptäcka, bemöta och agera vid minsta misstanke om att ett barn eller en ungdom far illa.

Var går gränsen mellan bråk och våldshandlingar?

Det finns inget enkelt svar på var gränsen går mellan vad som kan ses som "normalt bråk" och våld mot barn (det vill säga situationer där samhället måste gripa in). Du som lärare ska inte ta ställning till om ett barn i skolan är utsatt för våld eller inte. Det är socialtjänst, polis och åklagare som ska avgöra det. Men det är din skyldighet att anmäla till socialtjänsten när du misstänker eller vet om att ett barn eller en ungdom far illa.